

SIDKÎ BABA DİVANI'NDA HZ. MUHAMMED SEVGİSİ ÇERÇEVESİNDE DEĞER EĞİTİMİ¹

Prof. Dr. Hasan KAVRUK* / Oğuzhan OĞUZTÜRK**

Öz: Bu çalışmada, 19. yüzyılda dünyaya gelen ve gerçek adı Zeynel Abidin olan, Sıdkî Baba'nın Divanı'nda Hz. Muhammed sevgisi çerçevesinde değer eğitimi konusu incelenmiştir. Hz. Muhammed, gerek üstlendiği görev gerekse örnek ahlakı ile toplum tarafından benimsenmiş ve hemen her konuda kendisine inananlar tarafından yol gösterici olarak kabul edilmiştir. Çalışmada Sıdkî Baba Divanı'nda bulunan Hz. Muhammed konulu şiirler tespit edilmiş ve söz konusu şiirler içerik bakımından incelenmiştir. Sıdkî Baba, Oğuz Türklerinin Bozok koluna bağlı Dedekargın aşiretine mensuptur. 14 yaşına kadar "Pervane" mahlasıyla anılırken 14 yaşından sonra "Sıdkî" mahlasını almış, Hacı Bektaş dergâhına intisap etmiş, Anadolu'nun birçok yerinde sevilen, saygı duyulan gönül ehli bir kişidir.

Sıdkî Baba Divanı'nda Hz. Muhammed sevgisi çerçevesinde ele alınan değerler, Schwartz'ın değer sınıflandırması esas alınmak suretiyle incelenmiş ve elde edilen sonuçlar değer eğitimi açısından değerlendirilmiştir. Divanda Hz. Muhammed sevgisi ile ilgili şiirler, "sosyal güç sahibi olmak, otorite sahibi olmak, insanlar tarafından benimsenmek, başarılı olmak, yetkin olmak, sözü geçen biri olmak, yardımsever olmak, bağışlayıcı olmak, manevî bir hayat yaşamak, temiz olmak, bağlılık duygusu" gibi başlıklar altında değerlendirilmiştir. Schwartz'ın değer sınıflandırmasında bulunmayan "lider olma, cömertlik, insanlığın umudu olma, ileri görüşlü olma, güzellik, hayat kaynağı olma, rehber olma, saygı, hayâ, sabırlı olmak, cehaletten uzak olma" değerleri ayrı bir başlık altında incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sıdkî Baba, Divan, Hz. Muhammed, Değerler Eğitimi.

HE VALUES EDUCATION WITHIN THE THE FRAME OF AFFECTION
TOWARD PROPHET MUHAMMAD IN FATHER SIDKI'S OTTOMAN
POETRY

Abstract: In this study, we examined the values education within the frame of affection toward Prophet Muhammad in Father Sidki's Ottoman poetry, whose real name was Zeynel Abidin and born in 19th century. Prophet Muhammad, both for his mission and sample morality, has been adopted by the society and accepted as a guide by those who believe in him in every way. In our study, we identified Father Sidki's poems related to

1.Bu yazı Mersin Büyükşehir Belediyesi'nce 13-15 Ekim 2016 tarihleri arasında gerçekleştirilen "Yeniceli Aşık Sıdkî Baba ve Popülerlik Çerçevesinde Kültür Sanat Sempozyumu" nda sunulan bildirinin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş şeklidir.

*. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Bölümü
hasankavruk09@gmail.com

** İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Bilim Dalı.

Prophet Muhammad and they were looked into in terms of their contents. Father Sidki originally comes from Dedekargin klan bounded up Bozok arm of Oguz Turks. Being called " pervane " (propeller) until he was 14, and afterwards pen - named Sidki, taking place at Hacı Bektash Lodge; he is a beloved, respected and master of hearts character in most parts of Anatolia.

In Father Sidki's poetry, the values within the framework of the love given to Muhammad were examined

based on Schwartz's value classification and the obtained results were evaluated in terms of values education. In the poetry, the poems about the love for Prophet Muhammad were examined under the head lines such as, " having social power, authority, to be adopted by people; being successful, competent, influential, helpful, forgiving, living a sipiritual life, being clean and a sense of commitment." Values that are not included in the classification of Schwartz were examined under separate headings such as, " to become a leader, generosity, being the hope of humanity, to be far-sighted, beauty, being the source of life, being a guide, respect, modesty, patience, being away from the ignorance."

Key Words: Father Sidki, Ottoman poetry, Prophet Muhammad, Values.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

Bu çalışmanın amacı Sıdkî Baba Divanı'nda Hz. Muhammed konulu şiirlerdeki Peygamber sevgisi ile ilgili değerleri tespit etmek ve söz konusu malzemeyi değerler eğitimi açısından incelemektir. Bu amaçla şu sorulara cevap aranmıştır:

1. Sıdkî Baba Divanı'nda Hz. Muhammed konulu şiirlerde var olan değerler nelerdir?

2. Tespit edilen değerlerden eğitim açısından nasıl yararlanılabilir?

Sıdkî Baba, yaşadığı dönem ve ortaya koyduğu eserler itibariyle dikkate ve incelenmeye değer bir şahsiyettir. Özellikle yüklenmiş olduğu sorumluluk duygusu, toplum nezdindeki konumu, insanlığı yüceltme arzusu ve bu doğrultudaki samimi gayretleri onu değerli kılan unsurların başında gelmektedir. Toplumun varlığını sürdürebilmesi, sahip olduğu değerleri yaşatabilmesi ve bunu kendinden sonraki kuşaklara aktarabilmesi ile mümkündür. Bu doğrultuda sadece yazıldığı döneme değil aynı zamanda günümüz insanına da hitap eden, toplumun dini hassasiyetlerini yansıtmayı ve toplumdaki peygamber algısını ortaya koyması açısından dikkate değer bir eser olan Sıdkî Baba divanında Hz. Muhammed sevgisi ile ilgili değerler tespit edilecek ve söz konusu değerlerin değerler eğitimindeki önemi belirtilmeye çalışılacaktır.

Araştırmanın amacı "değer" kavramının varlık evreninin tespiti, Sıdkî Baba Divanı'nda Hz. Muhammed sevgisiyle ilgili şiirlerin "değer" ve "değer eğitimi" açısından incelenmesi ve bunlardan hareketle Sıdkî Baba tarafından Hz. Muhammed'den hareketle ortaya konulan ideal insan tasavvurunun genel hatları itibariyle ortaya konulmasıdır.

Bu çalışmada Sıdkî Baba Divanı'nda Hz. Muhammed konulu şiirler incelenmiş olup Sıdkî Baba'nın diğer eserleri incelemeye konu edilmemiştir. Dolayısıyla söz konusu çalışma, Sıdkî Baba Divanı'ndaki sınırlı sayıdaki şiirlerin incelenmesinden ibarettir. İncelenen şiirler Baki Yaşa Altınok tarafından 2013 yılında hazırlanan Sıdkî Baba Divanı adlı eserden alınmıştır. Eserin künyesi kaynakça bölümünde gösterilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM 2. DEĞER EĞİTİMİ

Toplum hayatının önemli ve vazgeçilmez bir parçası olan değerlerin bireye en doğru şekilde kazandırılabilmesi için belirli bir sistematığe ihtiyaç duyulmaktadır. Bu sistematığın sağlanmasında ise değerler eğitiminin doğru bir şekilde planlaması önemli bir rol oynamaktadır.

Değer kavramı: “bir toplum, bir inanç, bir ideoloji içinde veya insanlar arasında kabul edilmiş, benimsenmiş ve yaşatılmakta olan toplumsal, insani, ideolojik veya ilahi kaynaklı her türlü duyuş, düşünüş, davranış, kural ya da kıymetler” (Çelikkaya, 1996:168); “topluma anlam ve önem veren ölçütler” (Tezcan, 1974:14) olarak tanımlanabilir. Değerler, insanın var oluş süreci ile doğrudan bağlantılıdır. Söz konusu tanım, insanın sosyal çevresi ile olan ilişkisi, geleneğin ve çağın gerektirdiği şekilde yaşama arzusu ve insanın çevresini anlama ve anlamlandırma süreci gibi çeşitlilikler gösterebilir.

Değer bir başka deyişle, “belirli bir durumu diğerine tercih etme eğilimi olarak tanımlanmaktadır. Değerler, davranışlara kaynaklık eden ve onları yargılamaya yarayan anlayışlar” Erdem (2003:129-149); “arzu edileni veya edilmeyeni, beğenileni veya beğenilmeyeni, doğru olanı veya olmayanı belirleyen temel standartlar (Kızılcelik ve Erdem, 1992:99) olarak da adlandırılabilir. Söz konusu bu tanımlamaların merkezinde var olan asli unsur insandır. Değerler, insani duygu ve anlayışlar doğrultusunda anlam kazanır. Bu değerlere olan uyum aynı zamanda topluma olan uyumun sağlanmasında da belirleyicidir. Bu yüzden değerler, bir taraftan toplumsal kişiliğin şekillenmesinde diğer taraftan bireysel varoluşun anlamlandırılmasında önemli bir role sahiptir.

Şentürk (2010: 53), değerın “kişinin kıymet verdiği, ihtiyaç duyduğu, sevdiği ve beğendiği maddi ve manevi her şey” olduğunu ifade eder. Fichter (2002, s. 148) de benzer şekilde değer kavramını şu şekilde tanımlar: “Betimsel olarak kişiye ve gruba yararlı, kişi ve grup için istenilir veya kişi ve grup tarafından beğenilen her şeyin, ‘değere sahip’ olduğu ileri sürülebilir”. Değer kavramını insan unsurunu göz ardı ederek değerlendirmek kavramın gerçek mahiyetinin anlaşılmasına engel olacaktır. Çünkü

değerlerin anlam kazanması, değerlerin teşekkül etmesine sebep olan insan unsuru ile mümkündür.

Bahar (2005: 78-79) değer kavramına daha geniş bir bakış açısıyla bakarak değeri: “Güç, zenginlik, adalet, eşitlik, çalışkanlık, misafirperverlik, dürüstlük gibi bir toplumun sahip olduğu ortak bakış açıları” olarak tanımlamış ve değerlerin “toplumun yaşattığı, kültürel olarak tanımlanmış ortak amaçlar” olduğu konusunda fikir ortaya koymuştur. Doğan (2000:5) ideal değer kavramı üzerinde durmuş ve değeri, “bir kişi ya da bir topluluğun ideal kabul ettiği var olma ya da hareket tarzı” olarak tanımlanma yoluna gitmiştir.

Bozkurt (2008: 93) ise değerlerle ilgili şunları söylemiştir: “Değerler, amaçlarımızı ve davranışlarımızı belirlemede bize neyin doğru, neyin yanlış olduğunu söyleyen standartlardır. Ya da toplumsal olarak arzu ettiğimiz şeyler hakkında paylaşılan soyut fikirlerdir.” Genel hatları itibariyle değer kavramı doğrudan doğruya insan ve onun davranışları ile ilişkili bir kavram olarak karşımıza çıkar. Bu kavram, topluma mal olmuş, toplum hayatının düzenlenmesinde gerek doğrudan gerekse dolaylı olarak yönlendirici bir etkiye sahip, bireye özel olduğu kadar toplumun geneline de hitap eden kapsayıcı bir kavram olarak değerlendirilebilir.

Değerler, toplum içi iletişimin sağlanması, kişilerarası etkileşimin geliştirilmesi ve toplumsal kimliğin şekillenmesi noktasında aktif rol oynarlar. Toplumun kendi iç kontrol mekanizmasının düzenli bir şekilde işlemesi değer kavramı ve bu kavram evreni ile doğrudan ilgilidir. Değer kavramı, toplum hayatının düzenlenmesi ve belli ölçütler doğrultusunda şekillenmesi açısından da büyük bir öneme sahiptir. Bu doğrultuda toplumun bir parçası olan Sıdkî Baba'nın kendi divanında Hz. Muhammed konulu şiirlerde geçen değerlerin tespiti birkaç yönden önemlidir. Bu noktadan hareketle hem toplumun bir ferdi olan Sıdkî Baba'nın kendi divanında, peygamberi hangi değerler ile birlikte ele aldığı hem de toplumun bizzat merkezindeki kişi olan Hz. Muhammed'in hangi değerleri ile ön plana çıktığı konusu tespit edilmeye çalışılmıştır.

Birey ve toplum hayatının şekillenmesinde önemli bir rol oynayan değer kavramı, toplumun sosyal yapısından bağımsız bir gelişme göstermez. Dolayısıyla bir topluma ait değerleri tespit edebilmek için söz konusu toplumu yakından tanımak gerekir. Değerler, toplumsal olmakla birlikte bireysel; bireysel olduğu kadar da toplumsal bir işleve sahiptir. Tezcan, (1974:15) değerlerin işlevlerini şu şekilde sıralamıştır: “Değerler, bireye amaç ve yön tayin eder. Bireysel ve toplumsal faaliyetlerin esaslarını ve genel yönünü verir. Bireylerin davranışlarını yargılamaya yardımcı olur.

Bireyin başkalarından ne beklemesi gerektiğini ve kendisinden ne beklediğini bilmesini sağlar. Bireyin doğru ve yanlışı, haklı ve haksızı, hoş giden ve gitmeyenini, ahlâkî ve ahlâkî olmayanı ayırt etmesini sağlar.”

Sıdkî Baba divanındaki değerlerin incelenmesinde Schwartz’ın değerler eğitimi tablosu dikkate alınmıştır.

Güç (power):

Toplumsal konum, saygınlık, insanlar ve kaynaklar üzerine denetim gücü, toplumsal farkındalık; **Başarı** (achievement): toplumsal standartları temel alan kişisel başarı yönelimi, yetkin olmak, hırslı olmak, sözü geçen biri olmak; **Hazcılık** (hedonism): bireysel zevke, hazza yönelim, hayattan tat almak; **Uyarılm** (stimulation): heyecan ve yenilik arayışı, değişken bir hayat yaşamak, heyecanlı bir yaşantı sahibi olmak; **Özyönelim** (selfdirection): düşünce ve eylemde bağımsızlık, yaratıcı olmak, merak duyabilmek, özgür olmak, kendi amaçlarını seçebilmek, bağımsız olmak; **Evrenselcilik** (universalism: anlayışlılık, hoşgörü ve tüm insanların ve doğanın iyiliğini gözetmek; **İyilikseverlik** (benevolence): kişinin yakın olduğu kişilerin iyiliğini gözetme ve geliştirme, yardımsever olmak, dürüst olmak, bağışlayıcı olmak, sadık olmak, sorumluluk sahibi olmak; **Geleneksellik** (tradition): kültürel ya da dinsel töre ve fikirlere saygı ve bağlılık, geleneklere saygılı olmak, ılımlı olmak; **Uyma** (conformity): başkalarına zarar verebilecek ve toplumsal beklentilere aykırı olabilecek dürtü ve eylemlerin sınırlandırılması; **Güvenlik** (security): toplumun, var olan ilişkilerin ve kişinin kendisinin huzuru ve sürekliliği, temiz olmak, aile güvenliği, iyiliğe karşılık vermek (Akt. Kağtçıbaşı ve Kuşdil, 2000: 60–61).

Sıdkî Baba: Hayatı

Asıl adı Zeynel Abidin olan Sıdkî Baba, 1865 yılında dünyaya gelmiştir. Sıdkî Baba’nın soyu Oğuz Türkerinin Bozok koluna bağlı

Dedekargın aşiretine dayanmaktadır. Dedekargın, aynı zamanda Anadolu’da bir ocağın adıdır. Dedekargın aşireti Anadolu’nun çeşitli yörelerine dağılmış bir grup da Malatya’nın Tohma çayı kenarındaki Çerme (Bereketli) adında bir köye yerleşmiştir. Bunların arasında Hacı Ahmetler diye tanınan bir aile vardır. Sıdkî babanın dedesi bu Hacı Ahmetlerdendir. Torunu Muhsin Gül, yazmış olduğu “Sıdkî Baba” adlı eserinde Sıdkî Baba’nın hayatı hakkında şu bilgileri verir:

Osmanlı Devleti’nin gerileme dönemlerinde Anadolu’da devlet otoritesi sarsılmış, devlet güvencesi ve can güvenliği kalmamıştır. Aşiretler arasında kıran kırana, gücü gücü yetene bir savaş ve rekabet hüküm sür-

mektedir. Köy halkı canını kurtarmak için arazisini ve evini terk edip gruplar halinde göç ederek Silifke yöresine yerleşir. İlk kafilede Hacı Ahmetler de vardır. Fakat Hacı Ahmetler bu durumu hazmedemeyerek geri gidip arazilerine sahip çıkmayı, kendi evlerinde oturmayı kararlaştırıp köylerine dönmek üzere yola koyulurlar fakat tam bu sırada bir kolera salgınına yakalanırlar. Ailenin bütün erkekleri ölür. Bu göç yolculuğunu at sırtında, heybe gözünde, kundağa sarılı olarak yapan Mehmet adında bir küçük çocuk vardır. Erkek olarak yalnız bu bebek Mehmet koleradan kurtulmuştur (Altınok, 2013:1-2). Zamanla Mehmet büyür, on sekiz yaşında bir delikanlı olarak ailenin tek erkeği ve umudu olur. Eşeli adında bir kızla evlenir. Bu evlilikten Ahmet ve Zeynel Abidin adında iki oğlu olur. Zeynel Abidin saz çalmayı da öğrenir ve Pervane mahlasıyla deyişler söylemeye başlar. Altı yaşında deyiş söylediği rivayet edilmiştir. Zeynel Abidin'in mahlası artık Pervane'dir.

*Kul Pervanem eder ikrar kılmışız
Elestü bezminde Hakkı bilmişiz
Anadan doğmadan aşka yanmışız
Pervane olsak da hoş olmasak da.*

1293/1876 yılında Hacıbektaş Dergâhına gider. Dergâhta aynı zamanda medrese eğitimi alır. 12 yaşına geldiğinde şu dizeleri söyler:

*Bin iki yüz doksan üç oldu yıllar
Aktı gözlerimden kan oldu seller
Erişti nevbahar açıldı güller
Can bülbülü gülistana kavuştu*

*Pervaneyim yandım bir hüsnü mâha
Düştüm leyl ü nehar âh ile vâha
Yaşım on ikide geldim dergâha
Hamdü li'llâh can cânana kavuştu*

*Sene bin iki yüz doksan üçünde
İçirdiler aşk bâdesin düşümde
Bir güzelin sevdası var başımda
Ya Rabbenâ şükür el-hamdü li'llâh (Altınok, 2013:4).*

Hacı Bektaş Dergâhında Şeyh Cemaleddin Efendi'nin isteği üzerine kendisine Sıdkî mahlası verilmiş ve şiirlerinde de bu mahlası kullanmıştır. 14 yaşına geldiği o günden sonra adı da, mahlası da Sıdkî olmuştur. Bundan sonraki deyişlerinde Sıdkî mahlasını kullanır. Bu olayı büyük bir sevinç ve şükran duygularıyla şu şekilde ifade etmiştir:

*Cemaleddin hünkâr dil-i şadıma
İrşad ile Sıdkî dedi adıma
Hâsılı yetirdin her muradıma
Ya Rabbena şükür el-hamdü li'llâh*

*On dört yıl dolandım Pervanelikte
Sıdkî isimim buldum divanelikte
Sundular aşk meyın mestanelikte
Kırkların ceminde dara duş oldum.*

*Er ceminde agâh oldum bu sırra
Yüküm cevahirdir çözmem her yere
On dört sene hizmet ettim bir pire
Bu Sıdkî mahlasın kazandım yeter* (Altınok, 2013:4-5).

Şair, 1309/1893 tarihinde Hatice adında bir kızla evlenmiş ve Merzifon'un Harız (Gümüştepe) köyüne yerleşmiştir. Sıdkî, ömrünün kalan son 34 yılını burada tamamlamıştır. Bu köye gelişini bir koşmasının son dörtlüğünde şöyle ifade eder:

*Âşık oldum kaşlarının yayına
Serim verdim ben Ali'nin soyuna
Sene bin üç yüz on Harız köyüne
Geldi de bir âşık Pervane gitti.*

Tarikattaki hizmetleri ve kazandığı ilmi derecesiyle babalık sıfatı alan Sıdkî Baba çeşitli yörelerde (Âşık Sıdkî, Sıdkî Efendi, Sıdkî Baba, Cemal Efendimin aşığı Sıdkî Baba) adlarıyla tanınmaktadır. Sıdkî Baba ilim ve irfanıyla, halka hizmet etmiş ve dürüstlüğüyle büyük itibar ve saygı toplamış, cesur bir kimse olarak tanınmıştır (Altınok, 2013:8).

Şairliği

Sıdkî Baba'nın güçlü şairliği, şiirlerinin deki üstün söyleyiş zarafeti, toplumun geniş bir kesimine hitap eden muhtevası ve bu muhtevanın şiir musikisi ile harmanlanmasından ileri gelmektedir. Anadolu'nun neredeyse bütün yörelerinde yazmış olduğu şiirleriyle tanınan ve dilden dile dolaşan Sıdkî Baba, bu yönüyle son dönemin güçlü şairlerinden biridir. Klasik Türk şiirini de çok iyi bilen aşığın deyişleri ve semahları Ali Ekber Çiçek, Erkan Oğur, Âşık Gülabi, Dertli Divani gibi birçok halk müziği sanatçısı tarafından bestelenip söylenmiş ve bu vesile ile birçok kişiye ulaşma imkânı bulmuştur.

İbrahim Aslanoğlu, Âşık Sıdkî'nin şiirdeki başarısını şu cümlelerle anlatır: “Tarsuslu Sıdkî’de sadelik içinde güzellik vardır. Yabancı kelimelerden yardım beklemez. Dili halk dili, halkın duygusu; işlediği konularsa halkın derdi, halkın neşesi, halkın hayatı, kısacası Sıdkî'nin şiirleri geleneksel halk şiirimizin su katılmamış şiirleridir.” Şiir yazma tekniği oldukça sağlam olan Sıdkî Baba, şiirlerinde kelimeleri oldukça ustalıkla kullanmıştır (Altınok, 2013:18-19).

Eserleri

Sıdkî Baba, şairliğinin yanı sıra iyi bir medrese eğitimi görmesi sebebiyle divanının yanında farklı eserler de kaleme almıştır. Bunlardan biri öğüt ve nasihat vermek amacıyla yazılan “Nasihatnâme” adlı eserdir. Sıdkî Baba eserin giriş bölümünde eseri 1310/1894 yılında yazdığını belirtmiştir:

*Bir hediye yazayım yoldaşlara
Yadigâr olsun gelen kardaşlara
Bin üç yüz on işbu tarih-i zaman
Hem mübarek durur Abdülhamid Han*

Nasihatnâme'nin tamamı 97 sayfadır ancak 76 ve 77. sayfanın olduğu yaprak kaybolmuştur. Eser on beşer satırla ve medrese rik'asıyla yazılmıştır. Kaybolan yapraktakilerle birlikte eser 1393 beyitten oluşmaktadır. Sıdkî Baba, eserinde Arapça ve Farsça sözcükler de kullanmıştır (Altınok, 2013:18-20).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM

Bu bölümde sıralı şekilde araştırmanın modeli, verilerin toplanması ve verilerin değerlendirilmesi bulunmaktadır.

Araştırma Modeli

Çalışmada, Sıdkî Baba Divanı'ndan faydalanılmıştır. Araştırmada Sıdkî Baba Divanı'nda Hz. Muhammed sevgisiyle ilgili metinler çözümlenerek değer eğitimi açısından incelenmiştir. Çalışmada, tarama modeli esas alınmış ve betimsel içerik analizi tekniği kullanılmıştır.

Verilerin Toplanması ve Değerlendirilmesi

Verilerin toplanması aşamasında tek kaynak olan Sıdkî Baba Divanı'ndan yararlanılmıştır. Eserde geçen değerler, Schwartz'ın değer sınıflandırması (Kuşdil & Kağıtçıbaşı, 2000:60) göz önünde bulundurularak

tespit edilmiştir. Schwartz'ın değer sınıflandırmasının söz konusu çalışmada verilerin değerlendirilmesi aşamasında tercih edilmesinin sebebi, Schwartz'ın değer sınıflandırmasının hem biyolojik organizmaya hem kişilerarası başarıya hem de grupların ve toplumun başarısına hitap eden değerleri ihtiva etmesinden ileri gelmektedir. Schwartz, değerleri söz konusu bu üç aşamayı göz önünde bulundurarak şekillendirmiştir. Eserde tespit edilen değerler Schwartz'ın belirlediği “güç, başarı, iyilikseverlik, geleneksellik, uyma, güvenlik” değer tipleri altında belirlenen değerler açısından incelenmiştir. Çalışmada, Schwartz'ın değer sınıflandırmasına dâhil edilemeyen değerler müstakil bir başlık altında toplanmıştır. Çalışmada beyitte öne çıkan ana değer esas alınmıştır. Bir beyitte birden fazla değer tespit edildiği de olmuştur. Çalışmada doküman analizi yöntemi kullanılmış olup, bu yöntemin tekniklerinden olan betimsel analiz ve içerik analizi tekniği kullanılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR VE YORUMLAR

Schwartz'ın Değer Sınıflandırmasına Göre Bulgu ve Yorumlar

Bu bölümde Sıdkî Baba divanındaki Hz. Muhammed sevgisine dair unsurlar Schwartz tarafından tespit edilen değerler göz önüne alınarak sınıflandırılmıştır.

Güç Değer

Bu bölüm “Sosyal güç sahibi olmak, otorite sahibi olmak, insanlar tarafından benimsenmek” şeklinde üç ana başlıktan ibarettir. Bu bölümde Hz. Muhammed'in toplum hayatındaki rolünü ifade eden değerlere yer verilmiştir. Hz. Muhammed, toplum hayatında bulunduğu konum itibarıyla önemli bir sosyal güce sahiptir. Söz konusu bu güç, toplumu yönlendirecek ve kendisine tabi olanları etkisi altına alabilecek bir mahiyete sahiptir. Bu durum aynı zamanda otorite kavramını da zorunlu kılar. Bahsi geçen otorite dini mesajların iletilmesi konusunda bulunduğu konumdur.

Sosyal Güç Sahibi Olmak

Hz. Muhammed, toplum tarafından dini bir lider olarak kabul görmüştür. Lider oluşu onu aynı zamanda toplumsal bir güç sahibi de yapmıştır. Beyitte Peygamber'in sancağından bahsedilmiş ve o sancak altında toplanma arzusu dile getirilmiştir. Bu durum Peygamber'in sosyal bir güce sahip olduğunun göstergelerinden biridir.

Seyf-i Hakdır dest-i izzinde dahi şer'-i şerif

Zir-i sancağına giren çekmez asla ızdırab (Altınok, 2013:405)

Peygamberin sancağından sonra bahsi geçen diğer unsur, “asitan-i devlet” ifadesidir. Peygamber, insanların kendisine yöneldiği ve kendisinden bir şeyler talep ettiği sosyal bir gücün sembolüdür. Şaire göre bu güç “asitan-i devlet” kavramıyla somutlaştırılmıştır. Müminlerin kiblesi Peygamber’in devletinin bulunduğu yerde olduğu gibi ona mazhar olabilmek de Peygamber’in ismini layıkıyla anmak ile mümkün olacaktır.

*Asitan-i devletindir kiblegâh-i mü'minân
Zikr-i isminle dualardır demadem müstecab* (Altınok, 2013:405)

Peygamber’in devletine dâhil olanlar aynı zamanda Hakk’ın rızasını kazanmış kişilerdir.

*Ettiler hâsıl rıza-yı Hakkı anlar şüphesiz
Asitan-i devletine eyleyenler intisab* (Altınok, 2013:406)

Beyitlerden de anlaşılacağı üzere sosyal güç sahibi olma değeri daha çok “asitan-i devlet” ifadesiyle ilişkilendirilmiş ve bu noktadan hareketle Peygamber sosyal bir gücün merkezine getirilmiştir.

Otorite Sahibi Olmak

Sosyal bir gücün sembolü olan Peygamber aynı zamanda bir otoritenin de sahibidir. Bu otorite, dinin hükümleri esasına dayanan bir otoritedir. İslam devletinin lideri olması sebebiyle Müslümanlar onun devletine tabi olmuşlardır. Bir önceki beyitte “asitan-i devlet” ifadesiyle dile getirilen sosyal güç aynı zamanda bir otoriteyi de kapsamaktadır. Şaire göre söz konusu otorite insanlar üzerinde etkili olduğu gibi aynı zamanda melekler tarafından da kabul gören bir mahiyete sahiptir, ancak iblis bunun dışındadır.

*Hep melekler secde kıldı seyredip zatın senin
Görmeyiben nûr-i Hakkı etti iblis ictinab* (Altınok, 2013:406)

Sosyal güç sahibi olma bahsinde incelenen aşağıdaki beyit aynı zamanda otorite değerini de kapsayıcı niteliktedir. Peygamber’in devletine mensup olanlar, onun tesis ettiği otoriteye tabi olup kendisini onun getirdiği din ve İslam anlayışına teslim edenler aynı zamanda Hakk’ın rızasına da mazhar olmuş kişilerdir.

*Ettiler hâsıl rıza-yı Hakkı anlar şüphesiz
Asitan-i devletine eyleyenler intisab* (Altınok, 2013:406)

Peygamberin şefaet konusunda yetkin bir merci olarak kabul görmesi onu otorite sahibi yapan unsurlardan bir diğeridir.

*Serinde tâc-i levlâke şefaât menbaı sensin
Sığındım çünkü gufran-ı Gafura ya Resulullah (Altınok, 2013:416)*

İnsanlar Tarafından Benimsenmek

Sosyal bir gücün ve dolayısıyla belli bir otoritenin sahibi olan Hz. Muhammed aynı zamanda insanlar tarafından kabul görmüş bir peygamberdir. İnsanlar onun örnek davranışlarını kendilerine ölçüt almış ve bu doğrultuda yaşama gayreti göstermişlerdir. Peygamber'in insanlar tarafından kabul görmesi sadece sosyal bir güç ve otorite sahibi olmasından ileri gelmez. Aynı zamanda insanlarla olan yakın ilişkileri ve örnek hayatı da insanlar tarafından kabul görmesinde etkili olmuştur. Öyle ki şaire göre insanlar Peygamber'in temiz ismini anmaktan bile büyük bir şevk ve neşe duymaktadırlar.

*İsm-i pâkin zikredenler şevk ile pür nûr olur
Mü'minin kalbi cilâsıdır Muhammed Mustafa (Altınok, 2013:403)*

İnsanların Peygamber'in sancağının altına girmesi Peygamber'in insanlar tarafından benimsendiğinin ve kabul gördüğünün bir diğer göstergesidir. Sıdkî Baba'ya göre Peygamber'in sancağı altına girenler ıstırap çekmeyeceklerdir.

*Seyf-i Hakdır dest-i izzinde dahi şer'-i şerif
Zir-i sancağına giren çekmez asla ızdırab (Altınok, 2013:405)*

Sıdkî Baba, Peygamber'in tebliğine uyanların aynı zamanda Allah'ın rızasını da kazanacak kişiler olduğunu belirtmiştir. Allah'ın rızasını kazanmış kişiler Peygamber'i de benimsemiş kişilerdir. Peygamber'in insanlar tarafından benimsenmesinde etkili olan diğer unsur şefaât kavramıdır. Ancak Peygamber'in insanlar tarafından kabul görmesi sadece şefaât kavramına indirgenemez. Nitekim Hz. Muhammed, peygamber olmadan önce de üstün ahlakı ve örnek kişiliği ile insanlar arasında ayırt edici bir konuma sahiptir. Şefaât kavramı, insanlar tarafından kabul görme hususunda etkili olan unsurlardan yalnızca biri olarak değerlendirilebilir.

*Serinde tâc-ı levlâke şefaât menbaı sensin
Sığındım çünkü gufran-ı Gafura ya Resulullah (Altınok, 2013:416)*

Beyitteki "tâc-ı levlâke" ifadesi aynı zamanda güç değer kavramının otorite ile ilgili olan bölümünü de kapsamaktadır. Tarihsel süreçte insanlar baskı ile bir otoriteye boğun eğmiş olabilirler ancak bu durum otoritenin benimsendiği anlamını çıkarmaz insanlar benimsemedikleri bir otoriteye mecburen itaat etmek durumunda kalmış olabilirler. Ancak buradaki durum çok farklıdır. İnsanlar Peygamber merkezli benimsemiş oldukları bir

otoriteye itaat etmektedirler. Söz konusu beyitlerden böyle bir anlam çıkarılabilir.

Başarı Değeri

Başarılı Olmak

Bu bölümde başarı değeri altında bilgi ve ilim öğrenme, bir işi yapmada yetkin olma ve toplum içinde sözü geçen biri olma değerleri vurgulanmıştır. Başarı değeri bölümünde en fazla yüceltilen değer ilim öğrenme değeridir. Şair, Peygamber'den kendisini içinde bulunduğu cehaletten kurtarması hususunda talepte bulunmaktadır. Peygamber insanları cehaletten kurtaracak bir güç değer, bir ilim gücünün sembolü olarak görülmüştür.

*Halâs et çakerin Sıdkî kulunu bu cehaletten
Eriştir hâsılı bu ilm-i nûra ya Resulullah (Altınok, 2013:417)*

Şaire göre bu ilimden hissedar olabilmek için bazı şartları yerine getirmek elzemedir. Bunların başında Peygamber'in ismini büyük bir samimiyet ve içtenlikle anmak gelmektedir. Öyle ki Peygamber'in ismini aşk ve şevk ile ananlar huzura ermişlerdir. Bu konuma gelebilmek şair için büyük bir başarı kaynağıdır.

*Aşk ile zikr eyleyenler buldular fevz ü felâh
İlm-i esmâdır Muhammed Mustafa şahım Ali (Altınok, 2013:427)*

Yetkin Olmak

Hz. Peygamber, birçok yönden yetkindir. İnsanlar birçok vesileyle onun yetkinliğinden hissedar olmayı arzulamaktadırlar. Şair, Hz. Peygamber'i dertlere deva olma hususunda yetkin görmekte ve onun ismini zikrederek dertlerinden uzak olmayı arzulamaktadır.

*Sıdkî'ya vaşf et mübarek ismini ihlâs ile
Cümle dertliler devasıdır Muhammed Mustafa (Altınok, 2013:403)*

Hz. Peygamber, aynı zamanda üstlenmiş olduğu sorumluluk sebebiyle toplum hayatında da yetkin bir kişi olarak görülmektedir. Hz. Peygamber'in yetkinliği insanlara yol gösterme hususunda da karşımıza çıkmaktadır.

*Hâdi-i Haksın Resûl-i rehnüma-yı ins ü can
Salik-i şer'-i şerifin nâcidir yevm 'el-hisab (Altınok, 2013:406)*

Şair, Peygamber'i kendi günahlarının bağışlanması hususunda yetkin gördüğü için ondan talepte bulunmakta ve ümmetiyle beraber kendisinin de affedilmesini arzulamaktadır.

*Ümmetin içre beraber yarlığa bu Sıdkî'yi
Sen nebiler şahısın vallahü â'lem bi's-sevab* (Altınok, 2013:416)

Sözü Geçen Biri Olmak

Hız. Muhammed kendisine inananlar tarafından kabul gördüğü için insanlar üzerinde söz sahibidir. “Vahiyle ahlâkî bakımdan mükemmelleşen Hız. Peygamber, Müslümanlar için numune-i imtisal haline gelirken ona inanmayanlar nezdinde de ahlâkî bakımdan saygınlığından bir şey kaybetmemiştir. O konuştuğunda doğru sözlü, ticari muamele ve ortaklıklarında dürüst, insanlarla ilişkilerinde müşfik, güler yüzlü ve candan bir kişi olarak kendisinden söz ettirmiştir. Peygamber olarak görevlendirdiğini söylemesinden sonra da muhalif grupta yer alan Mekkeliler onu yalancılıkla itham etmemişler, başka sebepleri öne sürerek ona karşı çıkmışlardır. Dolayısıyla o her daim dürüst olarak bilinmiş ve kabul edilmiştir” (Erdoğan, 2006:829). Ayrıca insanlar, Peygamber’in ettiği duaların Allah tarafından kabul edileceğini düşündükleri için ondan istekte bulunmaktadırlar. Peygamber bu hususta, sözü geçen biri olarak kabul görmektedir. Şair, Sıdkî Baba da dertlerinin devası hususunda Peygamber’den istekte bulunmaktadır.

*Sıdkî'ya vasf et mübarek ismini ihlâs ile
Cümle dertliler devasıdır Muhammed Mustafa* (Altınok, 2013:403)

Doğruluk yolu Peygamber sayesinde aydınlanmıştır. Peygamber insanları için bir yol göstericidir. Onun sözleri ise ilahi sırların keşfi gibidir.

*Mucizatınla nümayan oldu râh-ı müstakim
Kâşif-i sırr-ı ilahidir lisanın elcevab* (Altınok, 2013:405)

Âlemlerin, Peygamber’in şanı için yaratıldığı düşüncesi insanlar arasında onun söz sahibi olduğunun bir diğer göstergesidir.

*Zât-ı pâkin hürmetine halk olundu dü cihan
Şanına “Levlâke levlâk”çünkü buyurdu Vehhab* (Altınok, 2013:405)

İyilikseverlik Değeri

Yardımsever Olmak

Sıdkî Baba divanında Hız. Muhammed sevgisi çerçevesinde tespite-dilen değerlerden bir diğeri de iyilikseverlik değeridir. Peygamber, insanlar tarafından iyilik timsali olarak kabul görmektedir ve insanlar bu noktadan hareketle ondan yardım talep etmektedir. Söz konusu yardım daha çok ilahi/manevi bir yardımdır ve daha çok şefaath kavramı ile ilişkilendirilmektedir: “Hâdi-i Haksın Resûl-i rehnüma-yı ins ü can (Altınok,

2013:406)”. Sıdkî Baba, Peygamber’in eşiğine yüz sürenlerin azaba uğramayacaklarını ifade etmektedir.

*Tâc-i “Levlâke” serinde çün şefaât kânısın
Âsitane yüz sürenler görmedi hergiz azab (Altınok, 2013:405)*

Peygamber, ümmete yardım hususunda önemli bir mevkiye görülmektedir. Öyle ki yardımını insanlardan esirgemesi gibi bir ihtimali düşünüp tedirgin olmaktadırlar.

*Maazallah ki el çeksen bu âsi ümmetinden sen
Şefaât emrini kimler buyura ya Resulullah (Altınok, 2013:417)*

İyilikseverlik değeri, yardımseverlik, bağışlama, merhamet ve şefaât kavramları ile doğrudan ilişkili bir değerdir. Sıdkî Baba peygamberi, merhametin ve şefaatin kapısı olarak görmüş ve ümmetin kurtuluşunu Peygamberin şefaatinde aramıştır.

Bağışlayıcı Olmak

Hz. Muhammed, âlemlere rahmet olarak gönderilmiştir. “Ve mâ erselnâke illâ rahmeten lil âlemîn” (Enbiya, 21). Bu yüzden insanların gözünde, sevgi, saygı, hoşgörü, rahmet ve merhametin sembolü olarak kabul görmüştür. Schwartz’ın sınıflandırmasında bulunan bağışlayıcılık değeri, iyilikseverlik değeri ile bağlantılı bir değerdir. Daha çok Peygamber’in şefaati hususuyla ilişkilendirilmiştir. Hz. Muhammed, âlemlere rahmet olarak gönderilmiştir. İnsanlar onun rahmet ve merhametini ummaktadırlar.

*Rahmeten li’l-âlemin şânında nâzil âşikâr
Kuran içre “Kul kefa”sıdır Muhammed Mustafa (Altınok, 2013:403)
Seyf-i Hakdır dest-i izzinde dahi şer’-i şerif
Zir-i sancağına giren çekmez asla ızdırab (Altınok, 2013:405)*

Şair, kendisini kibir ehli olmakla nitelendirmekte ve Peygamber’den günahlarını bağışlamasını istemektedir. Şaire göre Peygamber, bağışlayıcı bir konumdadır.

*Huzura varmadan affet günahım, defterim gel yırt
Melâmet eyleme ins ü tuyûr’a ya Resulallah (Altınok, 2013:416)*

*Günahım affına ver bir temessük eyleyim ifşa
Dühûl oldukta ben ehl-i kubura ya Resulallah (Altınok, 2013:416)*

Cehennemden azabından kurtulma hususunda Peygamber'in şefaatine ve bağışlamasına ihtiyaç duyulmaktadır. Ancak bu vesile ile hüznü sevince dönüşecektir. Peygamber'in şefaati ve bağışlamasından mahrum kalması halinde ise azaba uğrayacağını düşünmektedir.

*Şedayid-i cehennemden halâs eyle kerem kıl gel
Meded hüznüm mübeddel kıl sürûra ya Resulallah* (Altınok,2013:417)

Peygamber insanlar arasında, şefaati hususunda tek yetkin kişi olarak görülür. Dolayısıyla peygamber ve şefaati kavramları insanların gözünde ayrılmaz bir birlikteliğe sahiptir.

*Maazallah ki el çeksen bu âsi ümmetinden sen
Şefaati emrini kimler buyura ya Resulallah* (Altınok, 2013:417)

*Serinde tâc-ı levlâke şefaati menbaı sensin
Sığındım çünkü gufran-i Gafura ya Resulallah* (Altınok, 2013:416)

Şair, Peygamber'i şefaati kaynağı ve kendisine sığınılacak ilahi bir kuvvet olarak görmektedir. Peygamber'e uyanlar bağışlanacak ve azaptan uzak tutulacaklardır. Peygamber, şaire göre şefaati ve bağışlama konusunda oldukça yetkin bir konuma sahiptir. Bu yüzden peygamberin inayetine mazhar olma arzusundadır. İnsanlar, şefaati yetkisinin Hz. Muhammed'e Allah tarafından verildiğine inandıkları için koşulsuz bir bağlılık ve kabul duygusuyla hareket etmektedirler.

*Şefaati kâni Ahmeddir deyü yazmış Taalâllah
Seni Tevrat ile İncil Zebura ya Resulallah* (Altınok, 2013:417)

Şefaati ve bağışlama mevzusu Peygamber'in şair tarafından en fazla öne çıkarılan özelliklerinin başında gelmektedir. İnsanların en büyük arzusu peygamberin inayetine mazhar olarak huzura ve ebedi mutluluğa kavuşmaktır.

*İnayet zülfikâriyle vücudum kafasın fethet
Düşürme bu dâm-i nefis-i gurura ya Resulallah* (Altınok, 2013:416)

Manevi Bir Hayat

Sıdkî Baba'nın Hz. Muhammed hakkında yazdığı şiirler, doğrudan doğruya Peygamber'e yönelen sevgisinin bir tezahürü niteliğindedir. Dolayısıyla neredeyse bütün beyitlerde manevi bir yön tespiti etmek zor değil-

dir. Bu yüzden bu bölümde doğrudan dini kavram ve ifadelerin geçtiği beyitler seçilmeye çalışılmıştır. Diğer beyitlerde de konu itibarıyla manevi bir yön elbette mevcuttur.

Aşağıdaki beyitte Peygamber'in dünyaya gelişi ile birlikte dünyada yaşanan değişimler ve Peygamber'in cennetteki durumu tasvir edilmiştir.

*Teşriği kıldı muanber on sekiz bin âlemi
Cennetin bâd-ı sabasıdır Muhammed Mustafa* (Altınok, 2013:403)

Bir diğer beyitte Kur'an ayetlerinden dört ilahi kitaptan hareketle manevi bir değer varlığından söz edebiliriz.

*Sûre-i Tâha vü Yasindir cemalin âyeti
Sen Habib-i lemyezelsin şahidindir dört kitab* (Altınok, 2013:405)

*Kametın serv-i sanavber saçların hablü 'l-metin
Salınışıdır melâik, vâşfin eder nüh kübab* (Altınok, 2013:405)

Güvenlik

Temiz Olmak

Sıdkî Baba divanında Hz. Muhammed sevgisi çerçevesinde tespit edilen değerlerden bir diğeri de "temizlik" değeridir. Peygamber her şeyden evvel örnek kişiliği ve topluma yol göstericiliği ile temiz olmak zorundadır. Çünkü insanlar temizlikten yoksun birinin liderliğini kabul etmekten, sözlerini önemsemekten ve ona itaat etmekten imtina ederler. Bu yüzden Hz. Muhammed, hem bedenî hem de ruhanî temizliği ile insanlar tarafından örnek alınmıştır. Öyle ki peygamber insanların gözünde doğrudan doğruya temizliğin sembolü olarak kabul görmüştür.

*Cism-i pâki, şems-i haver, rûhları şakku 'l-kamer
Arş-ı âlâ'nın ziyasıdır Muhammed Mustafa* (Altınok, 2013:403)

Peygamber'in temiz ismini ananlar huzur bulmakta, onların kalpleri ilahi feyzin nuruna gark olmaktadır.

*İsm-i pâkin zikredenler şevk ile pür nûr olur
Mü'minin kalbi cilâsıdır Muhammed Mustafa* (Altınok, 2013:403)

Peygamber o kadar pâk ve temizdir ki onun tertemiz ruhuna ay ve güneş bile âşık olmuş, hayran kalmıştır.

*Rûh-i pâkin nuruna âşık durur şems ü kamer
Devr eder misl-i Semender dembedem bâ inkilâb* (Altınok, 2013:405)

Peygamber temiz olduğu gibi onun yolundan gidip cennet nimetinden hissedar olacak kişilerin muhatap olacağı nimetler de tertemizdir. Şair, cennetteki tertemiz şaraptan nasiplenmek için Peygamber'in şefaattini arzulamaktadır.

*Senin ol ümmet-i salihlerin ile beni ırgör
Havz-i Cennette şaraben tahura ya Resulullah (Altınok, 2013:417)*

Bağlılık Duygusu

Bağlılık duygusu, şair ve dolayısıyla diğer insanlar tarafından Peygamber'e karşı beslenen bir duygudur. Sıdkî Baba, Peygamber'e ihlas ile bağlandığı takdirde dertlerinin devasını bulacağına inanmaktadır.

*Sıdkî'ya vasf et mübarek ismini ihlâs ile
Cümle dertliler devasıdır Muhammed Mustafa (Altınok, 2013:403)*

Bağlılık duygusu, birçok beyitte farklı şekillerde dile getirilmekle birlikte daha çok şefaet ve otorite hususunda ön plana çıkarılmıştır. Bir otoritenin temsilcisi konumundaki Peygamber algısı bağlılık duygusu ile yakından ilgilidir. Peygamber'e bağlı olmak ona tabi olmak, onun getirdiklerine de tabi olmak demektir.

Uyma

İtaatkâr Olmak

İtaatkâr olma değeri, otorite ve bağlılık kavramları ile yakından alakalı bir değerdir. İnsanlar tarafından Peygamber'e karşı yapılan bir eyleme karşılık gelmekle birlikte Peygamber'in Allah'a itaatini de kapsayan bir boyuta sahiptir. Ancak Sıdkî Baba Divanı'nda daha çok insanların peygambere itaati, Peygamber'e tabi olma mevzusu ön plana çıkarılmıştır. Bu bölüme ait olan değerler güç değer bölümünde detaylı bir şekilde ele alındığı için sadece başlığın zikri ile yetinilmiştir.

Hazcılık (hedonism): bireysel zevke, hazza yönelim; Uyarılım (stimulation): heyecan ve yenilik arayışı; Özyönelim (selfdirection): düşünce ve eylemde bağımsızlık; Geleneksellik (tradition): kültürel ya da dinsel töre ve fikirlere saygı ve bağlılık değerleri Schwartz'ın değer sınıflandırmasında bulunmasına rağmen doğrudan doğruya Sıdkî Baba Divanı'nda Hz. Muhammed sevgisi konulu şiirlerde açıkça tespit edilemeyen değerlerdir. Söz konusu değerler daha çok bireysel zevk ve beklentilere dayanmaktadır. Geleneksellik değeri de yine şiirlerde ön plana çıkmayan bir değerdir. Zira Peygamber kendi dönemi için geleneğin mutlak bir savunucusu ve koruyucusu olarak değil bilakis gelenek tarafından dine yerleştirilmiş olan düşünce ve yapıları yıkmak için gelmiştir. Şiirlerde bireysel

değerlerden ziyade toplumsal değerler ön plana çıkarılmış bireysel değerlerden de toplumsal faydayı amaçlayan değerler yüceltmiştir.

Schwartz'ın Değer Sınıflandırmasında Bulunmayan Değerler

Lider Olma

Güç değer kavramı ile yakından ilgili olmakla birlikte şiirlerde müstakil olarak öne çıkarılan ve üzerinde fazlaca durulan değerlerden biri olması sebebiyle ayrı bir başlık altında incelenme gereği duyulmuştur. Sıdkî Baba divanında Hz. Muhammed sevgisi çerçevesinde tespit edilen değerlerin en kapsamlı olanlarından biri lider olma değeridir. Peygamber, hemen her konuda lider olarak kabul edilmiştir. Peygamber'e atfedilen liderlik ay, güneş ve felekler yokken de onda mevcuttur. Bu yönüyle kendisinden önce geleneler için de lider kabul edilmiştir.

*Ay ile gün, insi cinni nüh felekler olmadan
Nesnelerin iptidasıdır Muhammed Mustafa* (Altınok, 2013:403)

Peygamber, insanların lideri olmakla birlikte aynı zamanda nebilerin de lideri olarak kabul görmüştür. Aşağıdaki beyitlerde bu durum açıkça ifade edilmiştir:

*Enbiyalar serveri hem destigir-i müniban
Mir-i livadır Muhammed Mustafa şahım Ali* (Altınok, 2013:427)

*Dedi: Peygamber idim ol Âdeme can gelmeden
Enbiyanın muktedasıdır Muhammed Mustafa* (Altınok, 2013:403)

Şair, peygamberi nebiler şahı olarak gördüğü için ondan merhame-tine sığınarak bir talepte bulunmaktadır.

*Ümmetin içre beraber yarlığa bu Sıdkî'yi
Sen Nebiler şahısın vallahü â'lem bi's-sevab* (Altınok, 2013:416)

Sıdkî Baba'ya göre söz konusu liderlik, insanoğlunun varlığından önce var olduğu gibi yine insanoğlunun varlığından sonra ahirette de devam edecektir.

*Taht-i fermanında cümle enbiya vü evliya
Mahşerin mir-i livasıdır Muhammed Mustafa* (Altınok, 2013:403)

Cömertlik

Peygamber, lütuf ve kerem sahibi olması sebebiyle kendisine inan

salih kişilerin yanı sıra günahkârların da sığınabileceği himaye edici, koruyucu, kapsayıcı bir konuma sahiptir. Günahkârların bile Peygamber'e sığınma ümidi taşıması Peygamber'in cömertliğinin genişliğini ortaya koymasından önemlidir.

*Tâc-i "Levlâke" serinde kân-ı eltâf ü kerem
Müznibanın mültecâsıdır Muhammed Mustafa (Altınok, 2013:405)*

İnsanlığın Umudu Olma

Hız. Muhammed, insanlığın umut kaynağıdır. Onun âlemlere rahmet olarak gönderilmesi en büyük umut vesilesidir. "Rahmet'en-lil-âlemin şânında nâzil âşikâr". Dertlilerin deva umududur: "Cümle dertliler devasıdır Muhammed Mustafa". İnsanlığın şefaata umududur: "Tâc-i "Levlâke" serinde çün şefaata kânısın". Duaların kabulü için umut kaynağıdır: "Zikr-i isminle dualardır demadem müstecab". İnsanlığın yol göstericisi ve kurtuluş umududur: "Hâdi-i Haksın Resûl-i rehnûma-yı ins ü can". İnsanlığın huzur, mutluluk ve neşe kaynağıdır: "Meded hüznüm mübeddel kıl sürura ya Resulullah".

İleri Görüşlülük

Hız. Muhammed, Sıdkî Baba Divanı'nda her yönüyle örnek alınan, kabul gören ve saygı duyulan bir kişidir. Peygamber'in beyitlerde öne çıkarılan bir diğer özelliği aynı zamanda ileri görüşlü olmasıdır. Beyitte, Peygamber'in Hız. Ali hususundaki ileri görüşlülüğü ifade edilmiştir.

*Arş-ı alâ'da temaşa eyledi arslanını
Bildi kendi Murtaza'sıdır Muhammed Mustafa (Altınok, 2013:403)*

Güzellik

Sıdkî Baba divanında Hız. Muhammed sevgisi çerçevesinde tespit edilen değerlerin bir diğeri güzellik değeridir. Peygamber, maddi ve manevi olarak mutlak bir güzelliğin sembolü olarak tasavvur edilmiş ve hem maddi hem manevi güzellik unsurları ile ön plana çıkarılmıştır.

*Sûre-i Tâha vü Yasindir cemalin âyeti
Sen Habib-i lemyezelsin şahidindir dört kitab (Altınok, 2013:405)*

Peygamber, ağzı, dudakları ve dişleri ile başlı başına güzellik timsali olarak zikredilmiştir.

*Leblerin Kevser dehanın remzidir âb-ı hayat
Dişlerin dürdanesinden kim feşandır mey-i nâb (Altınok, 2013:405)*

Peygamber'in yüzü cennet kokan güzel bir gül olarak tasvir edilmiştir.

*Yüzlerin verd-i hakayık, gabgabın anberfürüş
Bûy-i cennetten meşamın neşreder halka hitab* (Altınok, 2013:405)

Rehber Olma

Rehber olma değeri lider olma değerinden bağımsız değildir. Peygamber her haliyle ona inanalar için eşsiz bir yol göstericidir. Doğruluk yolu onun rehberliği ile aydınlanmış ve Peygamber her zaman insanlara yol gösterici olmuştur.

*Mucizatınla nümayan oldu râh-i müstakim
Kâşif-i sırr-i ilahidir lisanın el-cevab* (Altınok, 2013:405)

Peygamber'in rehberliği bu dünyada olduğu gibi ahirette de insanlar için büyük örnek taşımaktadır.

*Hâdi-i Haksın Resûl-i rehnüma-yı ins ü can
Salik-i şer'-i şerifin nâcidir yevm 'el-hisab* (Altınok, 2013:406)

İnsanlar itaat etmedikleri, tabi olmadıkları bir kişiyi rehber ve yol gösterici olarak kabul etmezler. Bu yönüyle rehber olma değeri aynı zamanda insanlar tarafından kabul görme ve itaat kavramları ile de yakından ilgili bir değerdir.

Saygı

Sıdkî Baba'nın Hz. Peygamber için yazdığı şiirlerde tespit edilen değerlerden bir diğeri "saygı" değeridir. Saygı değeri, Sıdkî Baba tarafından Peygamber'e karşı duyulan bir duygu olarak karşımıza çıkmaktadır. Sıdkî Baba Peygamber'i hürmetle anmış ve yeryüzünde onun kadar saygıya layık biri olmadığını dile getirmiştir.

*Kâbe-i azam vücudun, suretin mihrab-ı Hak
Sen gibi bir muhterem yok fi 's-semai ve 't-turab* (Altınok, 2013:405)

Sıdkî Baba başka bir beyitte âlemin, Hz. Muhammed hürmetine yaratıldığını ifade ederek Peygamber'e olan saygısını Peygamber'in saygınlığını dile getirmiştir.

*Zât-i pâkin hürmetine halk olundu dü cihan
Şanına "Levlâke levlâk" çünkü buyurdu vehhab* (Altınok, 2013:405)

Yaşatma

Sıdkî Baba, şiiirlerinde Peygamber’i hayat bahşedici olarak tasvir etmiştir. Onun ağzından dökülen sözler insanlar için hayat kaynağı olan kevser şarabı gibi hayat bahşetmektedir.

Leblerin Kevser dehanın remzidir âb-ı hayat (Altınok, 2013:405)

Yaşatma değeri insanlığın umudu olma değeri ile bağlantılı bir değerdir. Sıdkî Baba’ya göre Peygamber insanı ve dolayısıyla insanlığı yaşatmayı ilke edinmiş ve bu doğrultuda hareket etmiştir.

Hayâ Etme

Şairin günahlarından ötürü duymuş olduğu bir duygu olarak karşımıza çıkmaktadır. Şair, kusurlarından dolayı ahirette, Allah’ın huzuruna günahkâr olarak çıkmaktan hayâ etmekte ve durumunu Peygamber’e arz etmektedir.

Ne yüzle varayım bilmem huzura ya Resulullah
Garikim çünkü derya-yı kusura ya Resulullah (Altınok, 2013:416)

Sabırlı Olma

Sıdkî Baba divanında Hz. Muhammed sevgisi çerçevesinde tespit edilen değerlerden bir diğeri sabırlı olma değeridir. Şair, Allah’ın “Sabûr” ismine mazhar olabilmek için bir sabır kaynağı olarak gördüğü Hz. Peygamber’den yardım istemektedir.

*Hudûd-i şer’-i den taşra çıkarma el’aman Yarab
Beni gel mazhar et ism-i sabûra ya Resulullah 54/4*

BEŞİNCİ BÖLÜM

Sonuç ve Öneriler

Sıdkî Baba Divanı’nda Hz. Muhammed üzerine yazılan şiiirler, değerler eğitimi açısından incelenmiş ve elde edilen veriler değerler eğitimi çerçevesinde yorumlanmaya çalışılmıştır. Söz konusu incelemede

Schwartz’ın değer sınıflandırması esas alınmış ve şiiirler bu kapsamda değerlendirilmeye çalışılmıştır. Schwartz’ın değer sınıflandırmasında bulunmasına rağmen Sıdkî Baba Divanı’nda doğrudan tespit edilemeyen değerler çalışmaya alınmamış ve Schwartz’ın değer sınıflandırması kapsamına girmeyen 10 değer ayrıca incelenmiştir. Sıdkî Baba Divanı’nda tespit edilen değerler şu şekildedir: “Sosyal güç sahibi olmak”, “Otorite sahibi olmak”, “İnsanlar tarafından benimsenmek”, “İtaatkâr olmak”, “Ba-

şarılı olmak”, “Yetkin olmak”, “Sözü geçen biri olmak”, “Yardımsaver olmak”, “İyilikseverlik”, “Bağışlayıcı olmak”, “Manevi bir hayat”, “Temiz olmak”, “Bağlılık duygusu”, “Lider olma”, “Cömertlik”, “İyilik”, “Koruyuculuk”, “İnsanlığın Umudu Olma”, “İleri görüşlü olma”, “Güzellik”, “Yaşatma”, “Rehber Olma”, “Saygı”, “Hayâ etmek”, “Sabırlı Olmak”, şeklinde sıralanabilir.

Sıdkî Baba Divanı’nda Hz. Muhammed sevgisi çerçevesinde “sosyal güç sahibi olma, yetkin olma, yardımsaverlik, bağışlayıcılık, temizlik, cömertlik, liderlik saygı, sabırlı olma” gibi değerlerin daha fazla ön planda olduğunu söyleyebiliriz. Bu doğrultuda öğrencilere liderlik, sosyal güç sahibi olma, temizlik, merhamet, iyilik, yardımsaverlik, cömertlik, saygılı, sabırlı olma, ilim öğrenme gibi değerleri kazandırmada söz konusu çalışmadan istifade edilebilir. Özellikle Hz. Muhammed’i örnek alarak bu değerleri kazandırmaya çalışmak daha etkili olabilir.

Sıdkî Baba Divanı’nda Hz. Muhammed sevgisi çerçevesinde bahsi geçen değerler çerçevesinde çizilecek ideal insan profiline baktığımızda sosyal olarak yetkin bir karaktere sahip, insanlar tarafından kabul gören, saygı duyulan, insanlara karşı cömert, yardımsaver, güler yüzlü, merhametli aynı zamanda temizliğe, bilgiye önem veren, cehaletten uzak, liderlik vasıflarına sahip, yaşamayı ve yaşatmayı gaye edinen ve bu yolda insanlara rehber olmaktan geri durmayan bir insan profili ile karşılaşmaktayız.

KAYNAKÇA

- Altınok, B. Yaşa; *Sıdkî Baba Divanı*, Sistem Ofset Yayınları, Ankara 2013.
- Bahar, H. İ. ; *Sosyoloji*, 1. Baskı. Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Yayınları, Ankara 2005.
- Bozkurt, V.; *Değişen Dünyada Sosyoloji: Temeller, Kavramlar, Kurumlar* 4. Baskı, Ekin Yayınları, Bursa 2008.
- Doğan, İ.; *Eğitimin Sosyal Temelleri*. 1. Baskı (s. 144-176), Pegem Yayıncılık, Ankara 2002.
- Doğan, S. ; *Türkiye’de Psikolojik Danışma ve Rehberliğin Durumu ve Geleceğe İlişkin Yönelimler*. Eğitim ve Bilim, 25(118). 2000.
- Erdem, A. R.; *Üniversite Kültüründe Önemli Bir Unsur: Değerler*. Değerler Eğitimi Dergisi, 1(4), 2003.
- Fichter, J.; *Sosyoloji Nedir?*(N. Çelebi, Çev.), Anı Yayıncılık, Ankara 2002.
- Kağıtçıbaşı, Ç. / Kuşdil, M. Ersin; *Türk Öğretmenlerinin Değer Yönelimleri ve Schwartz Değer Kuramı*. Türk Psikoloji Dergisi, 15(45), 2000.
- Kızılcıkelik, S./ Erdem, Y.; *Açıklamalı Sosyoloji Terimler Sözlüğü*, Atilla Kitabevi, Ankara 1992.

Şentürk, H.; *Kişilik Gelişiminde Eğitim, Din ve Değerlerin Rolü. Eğitime Bakış Eğitim, Öğretim ve Araştırma Dergisi*, 6(18), 2010.

Tezcan, M.; *Türklerle İlgili Stereotipler (kalıp yargılar) ve Türk Değerleri Üzerine Bir Deneme*, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara 1974.

Yazıcı, K.; *Değerler Eğitime Genel Bir Bakış*, Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi, 19, 2006.